

Nájdem si ťa

alebo
prekážati, napovedať

Joanna
Connors

„Povedal, že si ma nájsť.
Možno si nájdem ja jeho.“

~~absynt~~

Joanna Connors Nájdem si ťa

Preklad: Milan Kopecký

Prekliati reportéri
Absynt 2017

*Danovi a Zoe, mojim milovaným
A Chrisovi, ktorý si tým prešiel so mnou*

Copyright © 2016 by Joanna Connors
All rights reserved.

Cover Art © Pavlína Morháčová
ISBN 978-80-89876-61-7

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Slovo autorky

Nie div, že výraz „Rašomonov efekt“ pochádza z filmu o znásilnení a vražde. Akira Kurosawa vo svojom majstrovskom diele (na motívy knihy Rjúnosukeho Akutagawu) rozpráva príbeh o brutálnej udalosti, ktorá sa odohrá v lese, prostredníctvom štyroch postáv. Každá z nich podáva vlastnú verziu toho, čo sa stalo – vrátane zavraždeného samuraja, ktorý vypovedá skrze médium.

Spojením Rašomonov efekt sa odvtedy označuje vplyv perspektívy na naše spomienky. Neurologické výskumy naznačujú, že pamäť nie je stabilná. Robí si, čo sa jej zachce, ľahko podlieha vonkajším vplyvom a mení sa, vždy keď do nej načrieme.

Ak sa k tomu priráta traumatický zážitok, stáva sa z pamäti nanajvýš nespoľahlivý rozprávač našej minulosti.

Spomienky postáv v tejto knihe som si overila najdôslednejšie, ako som vedela, spracovala som množstvo dokumentov, desiatky zaznamenaných rozhovorov a vlastné zápisky.

No vychádzala som aj zo svojich spomienok. Iné zo zainteresovaných strán, tak ako rezbár alebo žena v Rašomonovi, majú možno odlišný pohľad, porozprávali by odlišný príbeh. Z úcty k ich súkromiu som zmenila mená niekoľkých postáv a črty, podľa ktorých by sa dali identifikovať.

*Nie všetko,
čo nás prekvapí od chrbta,
dokážeme zmeniť,
ale nezmeníme nič,
čomu sa nepostavíme čelom.*

James Baldwin

„Nech zostane v pamäti“

Mala som tridsať, keď som prvý raz vystúpila z tela.

Neužívala som vtedy drogy, niekoľko rokov som sa ich ani nedotkla. Mala som čistú hlavu, bolo to uprostred dňa, pracovala som a neverila rečiam o mimotelových skúsenostiach o nič väčšmi ako táraninám o ľuďoch, čo dokážu silou mysle ohnúť lyžicu.

Živila som sa novinárčinou, profesiou, v ktorej záleží na faktoch a pochybovačnosť je základným predpokladom úspechu. Pokúšala som sa osvojiť si cynizmus starších kolegov a súčasne sa modlila, aby nikto neprišiel na to, že som podvodníčka a v redakcii novín nemám čo robiť.

Práve som sa presťahovala z Minneapolisu do Clevelandu, aby som nastúpila do miestneho denníka The Plain Dealer, „Najstarších novín v Ohio“, ako stálo na titulnej strane každého vydania. Žurnalistiku sme mali v rodine, toto bola už moja druhá zastávka. Starý otec písal pre The Knickerbocker News v Albany, otec bol za mojich detských čias reportérom a editorom v The Miami Herald a ja som zarezávala v Minneapolis Star (dnes Star Tribune), než som odišla do Clevelandu.

Až do devätnástich som odolávala tlaku vydať sa v otcových šlapajach. Netúžila som po jeho kariére. V tom čase už bol editorom a ja som sa usilovala čo najväčšmi vzdialiť od rodičov a ich života na predmestí. Pri návštevách doma som s obľubou používala slovo „buržoázny“. Bola som veľmi mladá.

Do univerzitných novín som išla žiadať o miesto iba preto, lebo tam už pracovala sestra Nancy a vravela, že platia päť centov za centimeter stĺpčka. Nakoniec som v tej malej podzemnej redakcii nastúpila na dráhu reportérky, našla si manžela a zistila, že žurnalistika človeka privedie na miesta, kam by sa inak nikdy nedostal, zoznámi ho s ľuďmi, ku ktorým by sa bez novinárskeho preukazu nepriblížil na meter. Ba čo viac, škrabáci sa vedia baviť. To som zistila v siedmich rokoch, keď naši usporiadali na dvore párty pre kolegov z Miami Herald. Vydržali sme so sestrou dlho hore, nazívali sme cez okno, sledovali ich, ako pijú a smejú sa a flirtujú, a potom, keď už hodina pokročila, skáču nahí do bazéna. Rodičia sa nevyzliekli, chvalabohu, o jednu traumatickú spomienku menej, no koniec večera bol dramatický, lebo mama šliapla na rozbité sklo a museli jej to ísť dať do nemocnice zašiť. Pamätám sa, ako jeden z chlapov povedal: „Nalejem ti na to gin, Susie, to stačí,“ a mama na to: „Nie!“ a všetci sa rozosmiali. Vydesilo ma to a vzrušilo zároveň.

Chodiť do práce bolo ako chodiť každý deň na koktailovú párty, v rovnakom oblečení, len bez alkoholu a krvi. Zväčša. Každé noviny majú svoje ťahanice, svoje klebety a pýchu, zvyčajne aj jednu či dve legendy o bitke v redakcii. V Plain Dealeri mi prisahali, že raz jeden reportér hodil do editora písací stroj – ťažký elektronický – odišiel a už sa nevrátil. Konflikt si pamätali všetci, jeho príčinu nikto.

Cynizmus je súčasne znamením cti a profesionálnou deformáciou. V novinách tak nikto nezačína, takmer každý mladý reportér je idealista pripravený naprávať krivdy vo svete. Cynický pohľad sa vkradne časom, pomaly rozleptá idealizmus až do základov, čo je prirodzený dôsledok toho, že vám od rána do večera klamú, nezdvíhajú telefón, zatajujú pred vami záznamy, všemožne si zľahčujú prácu, aby sa stihla uzávierka.

Preto som neverila v mimotelové skúsenosti. No presne o pol piatej v jedno horúce júlové popoludnie na univerzit-

nom kampuse v Clevelande, štát Ohio, som svoje telo opus-tila, stúpala som čoraz vyššie, až kým som nezostala visieť vo vzduchu.

Hľadela som dolu na pódium malého divadla, kde som kľáčala pred mužom, ktorý mi držal pod krkom dlhú hrdzavú čepeľ a nútil ma k orálnemu sexu.

„Vyfajči mi!“ povedal a pritlačil mi hlavu k sebe.

Zo svojho balkónika som sa tomu prizerala a cítila sa tak pokojne, ako ešte nikdy.

Stalo sa to náhle, ten odchod z vlastného tela. Došlo k nemu vo chvíli, keď som si na rukách zbadala vlastnú krv. Ten pohľad ma omráčil. Necítila som reznú ranu, iba chladný dotyk kovu na koži, keď ma ten muž vliekol po pódiu, vôbec som netušila, že ma porezal, až kým som si o pár minút ne-siahla na krk. Bol lepkavý.

Pozrela som si na ruku, na nej krvavá šmuha.

Okamžite ma premkol strach, rozlial sa mi na prsiach a stiekol až do žalúdka. Cítila som, ako mi prúdi do končatín a stúpa až ku krku. Jed účinkoval v rýchlych fázach: šok, potom panika, potom paralýza.

Keď mi mozog opäť začal fungovať, dívala som sa sama na seba z výšky povraziska. Dívala som sa, ako ma ten muž znásilňuje.

Sledovala som to so zvláštnym odstupom. Akoby sa to, čo sa odohrávalo na javisku, dialo niekomu inému. Pozerala som hollywoodsky triler, ktorý dospel do nevyhnutnej scény znásilnenia. Boli to herci, ja divák.

Žena na pódiu zdvihla zrak k mužovi. Pohybovala sa spontálne.

„Vyfajči mi!“ zopakoval. „Chcem sa spraviť.“

V duchu som sa pýtala, kedy ju zabije. Nie či, ale kedy. Vedela som, že to príde, vedľajším postavám vo filme sa také veci stávajú. Zo svojho miesta vo vzduchu som to prijala ako dôležitý prvok deja.

Tam hore som nebola smutná ani vydesená. Ak som niečo cítila, tak zvedavosť. Ako to urobí? Čo pri tom budem vnímať?

Uvedomovala som si, že to dievča na kolenách je samo, ale to sa čoskoro zmení. Pripojí sa k všetkým ostatným dievčatám, ktoré znásilnili a zavraždili. Rozmýšľala som, či aj ony to takto prežívali. S odstupom. Samy. Vytiahnuté z plynutia času.

Všetky tie krásne mŕtve dievčatá. Dodnes na ne myslím, deň čo deň.

V novinách sme uverejnili ich portréty z ročeniek, tváre fotografom nastavené a obrátené tak, akoby hľadeli do budúcnosti, ktorú si ešte len začínajú predstavovať, s dlhými vlasmi lesklými tak, že zo snímok bolo takmer cítiť závan bylinkového šampónu.

Naši editori vyslali reportérov a fotografov do lesov a do priekop, kde dievčatá ležali pod zemou a trpezlivo čakali, kedy ich policajti vyhrabú. Reportéri spovedali ich kolabujúce matky, ktoré utešovali mlčanliví otcovia, ochromení zo šoku a zúrivosti, nosili do redakcie fotografie z ročeniek, a keď sa začal proces s vrahmi, venovali sa mu v sérii článkov. Ak sa vôbec začal.

A potom, po týždni alebo po mesiaci, sme na ne zabudli. Posunuli sme sa ďalej. Vždy sa bolo kam posunúť.

Predstavovala som si tie dievčatá všetky pokope niekde, neviem kde. Možno sa, tak ako ja, dívali, čo sa deje, a čakali na mňa.

Tento príbeh by sa asi dal nazvať výpravou. No na začiatku som o ňom tak nepremýšľala. Protagonistami veľkých výprav bývajú vždy muži – muži, ktorí sa statočne vydávali za dobrodružstvami do neznámych končín. Na cestu ich posielali králi a bohovia, neraz s čarovnými mečmi. Spievali o nich básnici, rozprávali príbehy o hrdinoch, ktorí sa plavili

morami tmavými ako víno, prekonávali pohoria na slonoch, hľadali sväté relikvie, zachraňovali krásne ženy.

Ja som bola pracujúca matka v strednom veku, zo strednej triedy, bývala som na predmestí Clevelandu, a hoci som si o sebe kedysi nahovárala, že neviem, čo je strach, bála som sa takmer všetkého.

Nevydávala som sa na výpravy. Ak som nemusela, nevychádzala som z domu.

Nebolo to tak odjakživa. Kedysi som všade jazdievala stopom, tak ako vari každý, koho som poznala, a vždy keď nám zastavilo auto, otvorili sa dvere na strane spolujazdca a my sme k nim pribehli, nevediac, kto bude za volantom, zmocnilo sa ma vzrušenie z rizika. Chodila som sama za tmy, úplne všade, a porušovala pravidlo, ktoré sa každé dievča naučí v útlom veku od bratov Grimmovcov: Do tmavého lesa sa nikdy neodvažuj sama. V šestnástich som usúdila, že na mňa sa tá záhada nevzťahuje. Ak to dokáže muž, prečo by som nemala ja?

Kam sa podela tá sebavedomá dievčina? Zakaždým, keď som si na ňu pomyslela, zaliala ma melanchólia. Bolo mi za ňou smutno.

Teraz som sa bála aj sedieť v kine. Pomerne dosť mi to komplikovalo prácu, lebo som mala na starosti filmovú rubriku. Keď som išla do kina sama, čo sa v meste s jednými novinami stávalo často, sedela som so všetkými svalmi zaťatými a s námahou sa sústredila na film. Napokon som požiadala uvádzačky, aby zamkli dvere, a ony mi vyhovelí, aj keď tým dozaista porušili požiarne predpisy. Takýmto a tisíckami iných hlúpych bezpečnostných opatrení som si obstarala život, aby som sa vyhla akémukoľvek riziku.

Okrem toho som sa systematicky vyhýbala všetkému, čo malo do činenia so znásilnením. Keď sa to všetko skončilo, keď som sa o tom zdôverila polícii a lekárom a prokurátorovi a sudcovi a porote, keď páchateľa zavreli na dlhý čas za mreže, prestala som o tom rozprávať. To, čo sa stalo, som vzala

a zahrabala sama v sebe tak hlboko, ako sa len dalo. Nepovedala som o tom priateľom. Nepovedala som o tom deťom, ani keď už boli dosť staré, aby to mohli vedieť. Nepreberala som to viac s manželom, so sestrami, s mamou. Nahovorila som im, a sebe samej, že som v pohode. V pohodičke. Ale že úplne.

Prišla som však na to, že hoci som tú príhodu zahrabala, mŕtva nebola. Pochovala som ju zaživa a tam v hĺbke začala klíčiť ako nejaké zmutované semeno, odporne pokrútené a húževnaté ako kosodrevina. Rástlo a odoberalo šťavu všetkému, čo vo mne malo rozkvitať. Zabilo vo mne odvahu a radosť. Zabilo vieru vo svet.

Čo bolo horšie, cudzopasník načahoval výhonky aj za mojimi deťmi. Keď ma znásilnili, bola som už vydatá, ale deti som ešte nemala. Syn sa narodil rok a pol po znásilnení, dcéra dva roky nato. No napriek tomu, že ešte neboli na svete, zo psychiatrických posudkov vysvitlo, že som na ne preniesla hrôzu, ktorá vo mne z toho zážitku zostala. Ocitli sa v jej zovretí spolu so mnou.

Žila som v ustavičnom napätí, že sa im stane niečo príšerné. Predstavovala som si rôzne alternatívy do priam dokumentaristických detailov. Automobilové nehody. Únoscovia. Pedofili. Vrahovia. Defilovali mi v hlave ako predmety z mučiarne. Keď Eric Clapton vydal skladbu „Tears in heaven“ a ja som si prečítala, o čom je – napísal ju pre štvorročného syna, ktorý vypadol z okna bytu a zabil sa – stala sa mi hudobným podkladom toho obdobia. Predstavovala som si tie veci a pripravovala sa na smútok a výsledok bol vždy rovnaký: nevydržala by som to.

Nenapísala by som o svojich deťoch krásnu skladbu. Ich smrť by mi nebola inšpiráciou ani niečím, čo by sa dalo pochopiť. Skočila by som z toho okna rovno za nimi.

Viem, že všetci rodičia sú úzkostliví. Vo chvíli, keď sa nám deti narodí, stávame sa rukojemníkmi osudu. Ibaže väčšinou rodičia zvažia, čo všetko ich ratolestiam reálne

hrozí, a podľa toho sa zariadia. Odložia lieky a nože z dosahu, po očku ich sledujú, keď sa hrajú vonku, pred jazdou na bicykli im nasadia prilbu.

Ja som nebola taká rozumná. Vyčalúnila som nám celý život, povešala bezpečnostné zámky na všetko, ešte aj na deti.

V jednom kuse som im bola za päťami, obletovala ich a išla vyskočiť z kože, sotva som začula krik, keď sa hrali na dvore. Ak prespávali u kamarátov, do rána som nezažmúрила oka a čakala na telefonát z pohotovosti.

Keď som sa po pol roku od synovho narodenia vrátila do práce, najali sme si opatrovateľku, milú paniu v strednom veku s melodickým hlasom a lonom mäkkým ako vankúš. Vždy vedela nášho drobca rozosmiať, len čo k nám ráno prišla.

Preverila som si jej odporúčania, a hoci som nič podozrivé neobjavila, bola som z nej nesvoja. V práci som sa zožierala predstavami, čo asi robí s mojím synom. Vtedy ešte neboli kamery také dostupné, ale keby áno, mala by som ich po celom dome.

Požiadala som manžela, ktorý sa vtedy venoval kriminálnej rubrike, aby ju preklepol na polícii. Dnes je vo väčšine štátov jednoduchý prístup k verejným záznamom online, ale roku 1985 také niečo znamenalo osobnú návštevu na mestskom súde.

Nič nezistil, a ja som stále mala pochybnosti. Raz v noci som za ňou šla až domov, zaparkovala na ulici a nazízala jej do okien ako policajt na sledovačke. Potom som bola aj za jej nadriadeným v blízkom obchodnom stredisku, kde po sobotách a nedeliach upratovala. Odmietol mi o nej čokoľvek povedať, tak som sa mu tam rozplakala. Rozzúrená som odtiaľ vybehla a nasledujúci deň opatrovateľku prepustila. Nevedela som prekonať strach, že ublíži môjmu synovi.

Začala som pracovať z domu, kde som mohla dozerať na novú opatrovateľku, ktorú sme si najali. Odporučil mi ju priateľ. Aj tej som po čase prestala veriť.

Temné myšlienky vo mne bujneli. Chvíľu som si navrávala, že synovi ubližuje manžel. Nemala som na to nijaké dôkazy, ani náznak. Manžel ľúbil nášho maličkého viac než mňa, ale mne bolo jedno, že ho nemám prečo podozrievať. Nechcela som ho s ním nechávať samého. Raz som si odskočila čosi vybaviť a vrátila sa už o desať minút, oveľa skôr, než som mu povedala, lebo som si myslela, že ho pri niečom prichytím. Boli vonku na tráve a obzerali si dáždovku.

Uvedomovala som si, že to nie je normálne. Bála som sa, či netrpím stihomamom. Napriek tomu som si nedokázala rozkázať. A nedokázala som sa ani nikomu zdôveriť s obavami. Vedela som, že by ma pokladali za blázna – toľko som ešte chápala.

Preto som sa rozhodla brať svoj život ako divadelnú hru. Tvárila som sa, že som v pohode, tak v pohode, ako sa len dalo, zatiaľ čo vnútri som si žila na svojom tajnom ostrovčeku strachu. S pribúdajúcim časom zoznam mojich obáv rástol. Bála som sa lietať. Bála som sa šoférovať. Bála som sa viezť v aute s niekým iným. Bála som sa chodiť po mostoch. Bála som sa výťahov. Bála som sa uzavretých priestorov. Bála som sa tmy. Bála som sa davov. Bála som sa byť sama. A zo všetkého najväčšmi, spustiť deti z očí.

Navonok som to hrala dobre. Vyzerala som a správala sa ako každá iná mama. Len s tým rozdielom, že som sa klepala od strachu a bola v každej chvíli pripravená utiecť, keby som musela.

Asi môžem teda hovoriť o šťastí, keď som si uvedomila, že som na výprave, keď už bolo po všetkom.

Vydala som sa na ňu dvadsaťjeden rokov po tom, ako ma znásilnili. Písal sa rok 2005 a svet bol na pokraji záhuby. V lete teroristi zaútočili na tri linky metra a autobus v Londýne, čo si vyžiadalo päťdesiatdva obetí na životoch a sedemsto zranených. Sériu bombových útokov na Bali podľahlo dvadsaťšesť ľudí. V auguste zasiahol juh Spojených štátov

hurikán Katrina a spolu s následnými záplavami a násilím, ktoré prepuklo, zapríčinil smrť takmer dvoch tisícok obyvateľov. Zničil nielen veľkú časť mesta New Orleans a pobrežia Mexického zálivu, ale aj vieru ľudí v spravodlivú vládu. Prebudil sa vo mne, tak ako vo zvyšku populácie, celkom nový druh obáv o budúcnosť. Pripadalo mi to, akoby sme stáli na okraji priepasti.

Na jeseň syn nastupoval do druhého ročníka vysokej školy, dcéra končila strednú.

Americký vzdelávací systém pripravuje deti na prijímacie pohovory na univerzitu asi od tretej triedy prvého stupňa, čiže sme sa začiatkom októbra vydali na „turné po výškach“ – rituál, pri ktorom strávi rodič niekoľko dní zavretý so svojím pubertiakom v aute a utužuje vzájomné puto, lebo sú obaja presvedčení, že je najvhodnejší čas, aby mladý či mladá na nejaký čas vypadli z domu.

Boli sme na ceste druhý deň, čakala nás tretia, možno štvrtá škola. Zoë si prechádzala obdobím štvrtáka, ktorý je chvíľu taký otravný a netrpezlivý, že sa neviete dočkať, kedy už konečne odíde a vezme si so sebou všetky svoje vzdychy a trucovité mlčanie, a chvíľu zasa neskutočne milý a zábavný, to malé dievčatko, čo sa s vami chichotalo pod dekou a hralo v bazéne na delfína. Ja som vtedy bola akože cvičiteľ, dávala som jej ryby za každý premet, čo urobila pod hladinou, jej malé telíčko sa vo vode prelievalo ako ortuť.

Na tento výlet so mnou šla milá Zoë, rozosmievala ma a vyberala, akú hudbu budeme počúvať, čo bola z prevažnej väčšiny kapela Modest Mouse a ich album Good news for people who love bad news, teda „Dobré správy pre tých, čo radšej vidia svet čierno“. Priliehavé. Jej dobrá nálada mala možno niečo spoločné s tým, že sa na tri dni uliala zo školy. Napriek tomu ma prekvapilo, že chodí po kampuse vedľa mňa, a nie desať krokov za mnou ako pred niekoľkými rokmi syn. Dan zaostával s ostatnými deckami, ktoré upierali